

Túrócs András

A Magyar Rendőrség a rendszerváltoztatás időszakában 1988–1990

Absztrakt – A szerző, elsősorban saját tapasztalataira alapozva a Magyar Rendőrség átalakításának történetét mutatja be a rendszerváltás időszakában (1988–1990). Rövid áttekintést ad a rendszerváltást megelőző időszakról és a működés jogi hátteréről. Részletesen értékeli a korabeli változtatások folyamatát, a különböző érdekeket és a döntéseket.

Bevezetés

A közép-európai szocialista országokban az 1980-as évek végén egy csendes, többé-kevésbé békés rendszerváltozásra került sor. A jogi fogalmak szerinti forradalmi helyzet Romániában, Csehszlovákiában és a Német Demokratikus Köztársaságban volt tapasztalható.

Magyarországon a rendszerváltozás közmegegyezéssel történt, a szabad választások előtt megszülettek azok a jogszabályok, amelyek az új társadalmi rendszer alapjait képezték (egyesülési és gyülekezési, választójogi törvények stb.).

A magyarországi rendszerváltozás egyik szereplője a rendőrség volt, elsősorban azért, mert a rendőrség – a Németh Miklós vezette kormány rendészeti politikájának megfelelően – nem akadályozta, sőt segítette, sok területen élére állt a rendszerváltozásnak.

A rendőrség konstruktív magatartásának is köszönhető, hogy 1989-ben, a rendszerváltozás meghatározó évében a több száz tüntetés, tömegdemonstráció ellenére rendőrségi beavatkozásra, tömegoszlatásra, gumibot- és fegyverhasználatra nem került sor.

A rendőrség szemüvegén keresztül a rendszerváltozás az ország ünnepi eseményének tekinthető. A rendőrség megértette a változások szükségességét, így gyakorlatilag kisebb vérvesztéssel lépett át az új társadalmi rendszerbe.

Pártállami rendőrség

A rendőrségről, a közbiztonság védelméről magas szintű jogszabály, törvény nem volt. Helyette se szeri, se száma a különböző párthatározatoknak, a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) Központi Bizottsága határozatainak, politikai bizottsági határozatoknak, amelyek megszabták a rendőrség struktúráját, a bűnüldözés irányait, az állam biztonságának a védelmét.

Természetesen a párthatározatok között is voltak szakmailag egészen jó, a tiszta közélet és az emberek biztonságát szolgáló feladatok, például a Belügyminisztériumi (BM) karhatalom megszüntetése, a Rendőri Ezred, a gazdaságvédelmi szervezetek létrehozása,

a korrupció elleni hatékonyabb fellépést szolgáló határozatok. De ide lehet sorolni azt is, hogy Magyarország első között csatlakozott a Bűnügyi Rendőrség Nemzetközi Szervezetéhez (*International Criminal Police Organization-Interpol*).

A pártirányítás, a pártfelügyelet minden rendőri szerv felett közvetlenül érvényesült.

Az országos és a megyei pártbizottságokban rendőrséget, ügyészséget, bíróságot felügyelő, ügynevezett adminisztratív titkár és adminisztratív osztályok működtek.

Az adminisztratív titkár havonta, illetve szükség szerint, koordinációs értekezleteket tartott aktuális rendőrségi, igazságügyi kérdésekről.

A pártbizottságok évente beszámoltatták a megyei főkapitányt, illetve a főügyészt, tájékoztatókat kértek a bíróságok munkájáról, ítélezési gyakorlatokról.

Természetesen a rendőri vezetők ott voltak a pártbizottságok testületeiben, a pártbizottságok vezetői pedig a rendőrség valamennyi fontos rendezvényén megjelentek.

A pártirányítás csúcsa a személyi kérdésekben jelentkezett. Rendőri vezetőket csak a pártbizottságok jóváhagyásával lehetett kinevezni, és ugyanez érvényesült az alacsonyabb beosztású vezetők esetében is; ott a rendőri szerveknél működő pártszervezetek jóváhagyását kellett beszerezni a kinevezésekhez – ez volt az ügynevezett „pártszervek káder hatásköre”.

A pártállami rendőrség jogi háttere

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1974. évi 17. számú törvényerejű rendelete és a 39/1974. (XI. 1.) MT rendelete határozta meg a rendőrség feladatait és struktúráját.¹

„A Rendőrség feladata az állam és a közbiztonság védelme.”

„A Rendőrség az állam biztonsága érdekében felderíti és megakadályozza az ellenes hírszerző szervek és a szolgálatukban álló emigrációs szervezetek, csoportok és személyek hazánk, illetve szocialista közösség ellen irányuló tevékenységét [...]”

A rendőrség a közbiztonság védelme mellett kiemelt feladatként kezelte az állam biztonságának védelmét, erre külön állambiztonsági szervezet működött a megyei rendőr-főkapitányságokon, amelyek belső elhárítási, kémelhárítási, hírszerzési, technikai, vizsgálati osztályokra tagozódtak.

A rendőrségi és az állambiztonsági szervek egymástól viszonylag elkülönítetten dolgoztak. Az állambiztonsági munka esetenként prioritást kapott. De a rendszerváltozást megelőző években, 1987–1988-ban már az állambiztonsági tiszteket is bevonták a bűnüldözésbe, a bűnelkövetők felderítésébe. Például Borsod-Abaúj-Zemplén megyében az egyik emberölés felderítésében legalább 10 állambiztonsági operatív tiszt is részt vett.

Összességében a pártállami rendőrség erős pártirányítás, pártfelügyelet alatt működött, a területi rendőri szerveket a Belügyminisztérium, és az akkori Országos Rendőr-főkapitányság, elsősorban szakmailag irányította, illetve a BM által kiadott

¹ A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1974. évi 17. számú törvényerejű rendelete. 39/1974. (XI. 1.) MT rendelet a rendőrségről.

szolgálati, alaki és operatív szabályzat betartását ellenőrizte, valamint a rendőrképzést, az oktatást és az anyagi, technikai feltételeket biztosította. A megyei rendőr-főkapitányságok vezetői felett a munkáltatói jogkört a miniszter gyakorolta.

A Magyar Rendőrség rendszerváltozás előtti helyzete

A rendőrség, a rendőri vezetők, a személyi állomány az 1980-as évek végén, 1988-ban és az 1989-es év elején érzelmileg, politikailag láthatóan megosztottá váltak. A politikai kinevezettek idegesen szemlélték a változásokat. A professzionális rendőri vezetők és a rendőrök, ezek voltak döntő többségben, a növekvő bűnözés megelőzésére, a bűnügyek feldolgozására, felderítésére fókuszáltak több-kevesebb sikerrel.

Az ismertté vált bűncselekmények száma, az össz-bűnözés mértéke ugrásszerűen emelkedett.

1. táblázat: Az összes bűncselekmény száma

Év	Összes bűncselekmény száma
1988	185 344
1989	225 393
1990	341 061
1991	440 370
1992	447 215

Forrás: a szerző saját szerkesztése

A rendőri állományt megviselte a berobbanó sajtószabadság, a nyilvánosság. Amíg korábban a rendőrség belső ügyei nem kaptak nyilvánosságot, a rendőrség tabu volt a sajtó számára, most a legkisebb rendőri hibák, visszaélések, túlkapások – kényszervallatások, bántalmazások –, rendőri negatív magatartások is nyilvánosságot kaptak.

Komoly tehertétel volt az is – főleg a közterületi szolgálatot teljesítő járőrök, a körzeti megbízottak és a rendőri vezetők számára –, hogy a közvélemény összemosta a valódi rendőröket a politikai, állambiztonsági rendőrökkel. Mindenféle kritikának, szidalmazásnak, sértegetésnek ki voltak téve, ami bizony sok esetben a bűnüldöző tevékenység hatékonyságát is érintette.

A rendőrséget belső feszültségek is terhelték. Sokan frusztráltak voltak, káros szenvedélyük felerősödött, alacsony bérek, megélhetési nehézségek, alacsony létszám, növekvő bűnözés, kifizetetlen túlórák, ki nem vett szabadságok, nem egyértelmű vezetői döntések következtében. A helyi pártirányítás megszűnése, a pártszervezetek megszüntetése kisebb bizonytalanságot okozott a testületnél.

A rendőri állomány a pártállamban nem látott tömegdemonstrációkat, tüntetéseket, legfeljebb labdarúgó mérkőzések biztosításában vettek részt, de azoknál általában nem kellett beavatkozni.

1989-ben megélénkültek az utcai tüntetések. Hatályba lépett az egyesülési és gyülekezési törvény. Ezres, több tízezres tömeg jelent meg, és politikai változásokat sürgetett. A társadalom lázas állapotban volt, feszültség, sok esetben kapkodás, nyugtalanság, félelem jellemezte a helyi tanácsok és az egyes állami szervek munkáját.

Ebben az időben, 1989 júniusában újratemették a mártír Nagy Imrét és társait, ahol megbecsülhetetlen létszámú, több százezres tömeg jelent meg.

Még a nagymarosi vízlépcső elleni demonstráció utóhatásait is kezelni kellett volna, de a román, a csehszlovák és a szovjet nagykövetségek előtti, szinte permanens tüntetések lekötötték a rendőri erők kapacitását. Naponta vizsgázni kellett biztosításból, rendőri csapattvékenységből a viszonylag kis létszámú rendőrségnek.

Ezt az időszakot jellemezte, hogy:

- az állambiztonsági szervek botladoztak, nem volt munkájuk, hibát hibára halmoztak;
- kirobbant a „Dunagate”-botrány;
- a KGB tanácsadóit hazarendelték Moszkvába; 1989-ig a KGB és a szovjet belügyi tanácsadók általában jelen voltak a BM rendezvényein;
- nőtt a bűnözés, a bűnügyi szolgálat nem volt képes feldolgozni a bűnügyeket;
- nem volt elég a vizsgálati kapacitás, visszaesően volt a bűnügyi felderítés eredményessége, a közbiztonsági válság jelei mutatkoztak;
- megjelentek az új típusú bűncselekmények: a védelmi zsarolás, a prostitúció, a fegyveres bűnözés és a kábítószer-bűnözés;
- a nagy létszámú, magasán képzett állambiztonsági tisztek pedig munka nélkül voltak.
- 1989 nyarán, a belügyminiszteri értekezleten javaslatot tettek a III/III-as operatív tisztek bűnügyi területre történő áthelyezésére, de a döntést megakadályozták.

Belügyminisztérium – Rendőrminisztérium

A Belügyminisztérium centrálisan felépített, szigorú hierarchikus rendszerben működő minisztérium volt, ahol a miniszter és egy-egy államtitkár kivételével az összes vezető tábornoki, ezredesi rangban volt. Katonai rendfokozatot viseltek a rendőrök, az állambiztonságiak, a pénzügyesek és a személyügyi szolgálat tagjai.

A BM négy főcsoportfőnökségből állt:

- I. Anyagi, pénzügyi főcsoportfőnökség
- II. Országos Rendőr-főkapitányság
- III. Állambiztonsági főcsoportfőnökség
- IV. Személyügyi oktatás

Mindegyik főcsoportfőnökség élén miniszterhelyettes állt azonos hatáskörrel, azonos súllyal. Sokszor erősebb pozícióban voltak, mint a két nagy szakmai terület vezetője (II-es főcsoportfőnök, vagy a III-as főcsoportfőnök).

Mind a négy főcsoportfőnökség szakmai irányítási hatáskörrel rendelkezett a megyei rendőr-főkapitányságok felett. A rendőrség irányítási rendje megosztott volt, mindenkinek volt egy kis területe, szervezete. Az Országos Rendőr-főkapitányság (ORFK) vezetője, mint a rendőrség első számú vezetője, csak szűk szakmai irányítást gyakorolhatott a rendőri szervezet felett.

A belügyminiszter volt az egységes rendőrség vezetője. A miniszter gyakorlatilag az összes rendőri vezető előjárója volt, kinevezte a főkapitányokat és a helyetteseket, gyakorolta a munkáltatói jogköröket, vezette a főkapitányi értekezleteket, kiadta a rendőrség szabályzatait, irányította a BM Főügyelet rendszerét.

Felkészülés a rendszerváltozásra

Az ORFK vezetésének három rövid távú célkitűzése volt:

1. a szocializmusból vigyük át a rendőrséget az új társadalmi rendszerbe;
2. azonnal meg kell változtatni a Belügyminisztérium irányítási rendszerét;
3. a rendőrség demokratikus viszonyok közötti működéséhez az ideiglenes jogszabályokat ki kell dolgozni és hatályba kell léptetni.

Az első célkitűzés

A megyei főkapitányságok élén a régi rendszerhez hű, elkötelezett vezetők álltak, ugyanez jellemezte a Belügyminisztériumot. A vezetők többsége, életkoránál fogva is, a társadalmi változásokat nem tudta elfogadni, nem volt képes a társadalmi változások szükségességét megérteni.

1989-ben a megyei rendőrfőkapitányok közül (20 főből) 14 fő az MPSZP-től, illetve az állambiztonsági szervektől került főkapitányi beosztásba. Klasszikus rendőri karrierrel mindössze hat főkapitány rendelkezett (Veszprém, Borosod-Abaúj-Zemplén, Csongrád, Budapest, Pest, Heves).

1989 őszén tömegesen hajtottak végre főkapitánycseréket, sajnos jelentős konfliktusokkal és ellenállásokkal, de végső soron sikeresen. „Igazi” rendőrök kerültek a főkapitányi beosztásokba. Volt olyan ORFK-n dolgozó magas beosztású tábornok, aki egyenesen árulásnak minősítette a rendszerváltozás segítségét, és katonai ügyészségi eljárással fenyegette meg az ORFK vezetőjét.

A rendőri állományt is fel kellett készíteni a társadalmi változásokra, meg kellett értetni a rendőrökkel, hogy mit jelent a profizmus, a lakosság szolgálata, a „Szolgálunk és védünk” szlogen. Közösségi rendőrség, lakosságbarát rendőrség megteremtését tűzték ki célul.

Országszerte gyűléseket, fórumokat tartottak. Ezek közül kiemelkedik az ORFK által szervezett Országos Járőr Értekeztet, amelyen több száz közrendvédelmi járőr vett részt.

A járőrértekezleteken a hozzászólók egyetértettek a társadalmi változásokkal, biztosították az ORFK vezetőit hivatástudatuk megtartásáról. Másrészt szakmai döntés

született arról, hogy a közterületen, a közlekedésben szolgálatot teljesítő rendőrök részére megtiltották a „zaklató”, „megelőző”, indokolatlan rendőri intézkedéseket, igazoltatásokat. Ezzel párhuzamosan a reagáló rendőrség koncepcióját hirdették meg. Elvárásként fogalmazódott meg a gyors reagálás, a segítségnyújtás. Ez az utasítás körülbelül 6 hónapig volt hatályban, a lakosság és a rendőri állomány megelégedésére.

Egyesek az Országos Járőr Értekezletet tartották a rendőrség rendszerváltozása kezdetének.

A rendőrök hagyták, hogy az emberek tüntessenek, szabadon mozogjanak, közlekedjenek, hogy retorzió nélkül, nyíltan elmondhassák véleményüket a politikáról, a jövőről, a pártállamról, a szocialista rendszer visszásságairól.

A második célkitűzés: a rendőrség irányítási rendszerének átalakítása

A rendőrséget „mindenki” irányította, miniszterhelyettesek, államtitkárok. A miniszter volt a csúcsirányító, viszont a társadalmi események, kormányzati feladatok lekötötték, az osztott irányítási rendszer elmosta a felelősséget, a BM Főügyelet, ahonnan beérkeztek a jelentések, miniszteri irányítás alatt állt, az ORFK vezetője közvetlen utasítást nem adhatott az ügyeleteseknek.

A BM rendőrségi irányításának átalakítása nehéz feladat volt. A miniszterhelyettesek ragaszkodtak a „hatalmukhoz”, ám a belügyminiszter megértette az idők szavát. A sok-sok esemény, a bűnözés drámai alakulása, a rendőrség leterheltségének orvoslása nem tűrt halasztást, a Belügyminisztériumon belül létre kellett hozni az egységes rendőrségi irányítás rendszerét.

Az ORFK vezetője, a közbiztonsági miniszterhelyettes 1989. július 1-jétől teljes irányítási hatáskört kapott a rendőr-főkapitányságok felett. Szervezetileg a BM Főügyelet szintén az ORFK alárendeltségébe került. A Főügyelet rendőri ügyeletté változott, így beavatkozó, számonkérő, ellenőrző, utasításadó szervezetté vált. Megszűnt a Főügyelet postás szerepe. Megkezdődött egy országos bevetésirányítási szervezet kialakítása. Ezzel a szervezeti változással lerakták, *de facto* az önálló ORFK alapjait. 1989. július 1-jétől a rendőrség a BM II. Főcsoportfőnökségeként, de már inkább hangsúlyozottan Országos Rendőr-főkapitányságként működött. Megerősödött a rendőri vezetés, a BM legerősebb szervezetévé vált, különösen azért is, mert megszűnt a nagy hatalmú Állambiztonsági Vizsgálati Osztály, és integrálódott az ORFK Központi Vizsgálati Osztályába.

A harmadik célkitűzés: a rendőrség demokratikus működéséhez az átmeneti jogszabályok kidolgozása (kodifikálása) és elfogadása

A gyors kodifikációhoz a társadalmi viszonyok kedvezőek voltak: hatályba léptek a gyűlekezéssről, az egyesülésről szóló törvények, a pártszervezeteket kitiltották a munkahelyekről, megszületett az új választójogi törvény, szinte minden állami terület, állami

szervezet kereste a demokratikus átalakulás jogi lehetőségeit. A Németh Miklós vezette kormány a jogi átalakulást támogatta, sőt, egyes helyeken meg is követelte azt.

Az ORFK vezetői kihasználva a Belügyminisztérium nemzetközi kapcsolatait, a nyugat-európai belügyi szervek szimpátiáját és érdeklődését a Magyar Rendőrség iránt, szorosabbra fűzték kapcsolatainkat a Francia Nemzeti Rendőrséggel, a Bajor Készenléti Rendőrséggel és az Osztrák Belügyminisztériummal.

Magyar rendőri delegációk egymásnak adták a kilincset az említett országok rendőrségeinél. Tanulmányozták a működésüket, a jogi hátteret, a lakosság, az állami szervek és a rendőrség viszonyát, kapcsolatát.

A Magyar Rendőrség jogi környezetének kialakítására nagy hatással volt a francia rendőrségi törvény és Bajorország rendőrségének struktúrája.

A rendszerváltás rendőrséget érintő jogi lépései

Jogi oldalról három fontos lépés megtétele várt a rendőrségre a rendszerváltás idején:

1. az első jogi lépés: az öltözködési szabályzat módosítása;
2. a második jogi lépés: az új rendőrségi Szolgálati Szabályzat;
3. a harmadik jogi lépés: az ORFK önállósága.

Az első jogi lépés: az öltözködési szabályzat módosítása

A viszonylag önálló ORFK vezetése 1989. október 22-én „ultimátumot kapott” a már legálisan működő demokratikus pártok képviselőitől és független országgyűlési képviselőitől.

Az ultimátum az 1989. október 23-ai Magyar Köztársaság ünnepi kikiáltásával volt kapcsolatos.

Az ellenzéki pártok ünnepi aktusra készültek, ezért személyesen az ORFK vezetőjéhez fordultak, hogy október 23-án a Parlament előtt a Kossuth téren nem akarnak olyan rendőröket látni, akiknek a sapkáján „vörös csillag” van. Kérték, hogy azokat időben távolítsuk el. Kérésükben fenyegetés is volt: ha nem intézkedünk, akkor a tömeg „forradalmi” úton fogja eltávolítani a rendőrök sapkájáról a vörös csillagot.

Az ORFK vezetésének és a BM anyagi-technikai szervezetének egyetlen nap állt rendelkezésére, hogy a „forradalmi” követeléseket teljesítse – sikerült.

1989. október 23-án, a Kossuth téren több tízezer ember előtt Szűrös Mátyás, az Országgyűlés elnöke kikiáltotta a Magyar Köztársaságot. A rendőrök nemzeti színű sapkarózsát viseltek, a tömeg hosszasan megtapsolta a biztosításban részt vevő Budapesti Rendőr-főkapitányság és Rendőri Ezred rendőreit.

Október 23-tól gyökeresen, illetve pozitívan változott az utcán teljesítő rendőrök és a demonstrálók, tüntetők viszonya, kapcsolata.

A második jogi lépés: az új rendőrségi Szolgálati Szabályzat

1989 őszén a hatályos rendőrségi Szolgálati Szabályzat egyrészt már alkalmatlan volt a megváltozott és lázas állapotban lévő társadalom és felfokozott állapotban lévő emberek védelmére, másrészt a rendőrség személyi állományának védelme és az elsőpró igényű nyilvánosság kikényszerítette egy új rendőrségi Szolgálati Szabályzat kiadását, amelyet nyilvános jogszabályként az állampolgárok is megismerhettek.

Az 1989-es év végére elkészült az új Szolgálati Szabályzat, amely 1/1990 (I. 10.) BM rendelettel lépett hatályba.

A Szabályzat kodifikációja során széles körű konzultációt szerveztek, a beosztott rendőrökből, rendőri vezetőkből álló tanácsadó testület hosszas mérlegelés után tett javaslatokat a szabályzat legkényesebb előírásaira.

A legnagyobb vitát a rendőrök megszólítása váltotta ki, de győzött a józan ész, így az „Eltárs” „Eltársnő” helyett „Úr”, „Uram”, „Asszony”, „Asszonyom”, „Kisasszony” megszólítás került a szabályzatba. Jó néhányan a „Bajtársnő” megszólítást javasolták, de ezek a felvetések már mosolyt fakasztottak.

A szabályzat engedélyezte a szakállt és a hosszabb hajviselést is, de ez a döntés nem lett hosszú életű, mivel az egyenruhás rendőröknél lakossági bizalomvesztést eredményezett.

Az új Szolgálati Szabályzat kiadása megelőzte a rendőrségi törvényt és az ORFK jogi önállóságát is.

Az új Szolgálati Szabályzatot sajtótájékoztatón mutatták be, hatalmas érdeklődés mellett. Az ORFK óriási lépést tett a nyilvánosság felé. Mindenki megismerhette a rendőr intézkedési hatáskörét, a rendőr kötelességét, a rendőrség működését.

A rendőrség Szolgálati Szabályzatát megkapták az országgyűlési képviselők, szerkesztőségek, érdeklődő újságírók, mindenki, aki tanulmányozni akarta.

A harmadik jogi lépés: az ORFK önállósága

1989 végén, az 1990-es év elején a Belügyminisztériumban működési zavarok keletkeztek. Az állambiztonsági szervezet III/III-as Csoportfőnökségen (belső elhárítás) súlyos titoksértés történt.

Az egyik állambiztonsági tiszt, a csoportfőnökség ügyelete, beengedte a *Fekete doboz* stábját az állambiztonsági irattárba, ahol a stáb azzal szembesült, hogy a köz-társaság október 23-ai kikiáltása után a legálisan működő pártokat és vezetőiket a III/III-as Csoportfőnökség továbbra is megfigyelés alatt tartotta. Ez volt az elhíresült „*Dunagate*”-botrány.

A belügyminiszter európai vezetőként – bár közvetlen felelőssége nem volt, mert a III/III-as Csoportfőnökség önálló életet élt – vállalta a felelősséget, és lemondott a miniszteri tisztségéről.

A Németh Miklós vezette kormány rapid módon megszüntette az állambiztonsági szervezeteket, és ezzel párhuzamosan létrehozta a Nemzetbiztonsági Hivatalt, az Információs Hivatalt és a Nemzetbiztonsági Szakszolgálatot.

A Belügyminisztérium meggyengült, a legnagyobb, a legelittebb pártállami szervezet megszűnt, és az új nemzetbiztonsági szervezetek közvetlenül a kormány irányítása alá kerültek.

A Belügyminisztériumban eluralkodott az önsajnálat, és ezt kihasználva az ORFK vezetője és Verebélyi Imre, a tanácsi vonalat felügyelő miniszterhelyettes, aki egyben deregulációs kormánybiztos is volt, elérkezettnek látták az időt, hogy a rendőrséget kiszervezzék a Belügyminisztériumból.

A kodifikáció előkészítésében elévülhetetlen érdeme volt Felkai Lászlónak is.

Megszületett az 1990. évi XXII. törvény, amely hatályon kívül helyezte, illetve módosította a rendőrség működését és feladatrendszerét meghatározó törvényerejű rendeleteket.²

Az 1990. évi XXII. törvény 22. § 1. alapján „[a] Rendőrséget a belügyminiszter a jogszabályok és az állami irányítás egyéb jogi eszközei útján irányítja és ellenőrzi”.

Az 1990. évi XXII. törvény 22. § 3. alapján „[a]z Országos Rendőr-főkapitányság önálló hatóságként működő országos hatáskörű szerv. A rendőrség munkáját az Országos Rendőrfőkapitány irányítja.”

A Rendőrségnek a Belügyminisztériumból történő kiválása és önállósága megfelelt a nyugat-európai rendőrségi modellnek, és világosabb irányítási és felelősségi viszonyokat teremtett. A törvény megszüntette a belügyminiszter operatív beavatkozási jogát a rendőrség működésében és a bűnüldözés folyamataiban; a miniszter csak a normatív irányítási eszközök alkalmazásával szólhatott bele a rendőrség tevékenységébe.

1990. március 1-jén létrejött az önálló Országos Rendőr-főkapitányság, kialakult az ORFK új struktúrája, megszűntek a csoportfőnökségek, helyettük főosztályok alakultak, létrehozták a gazdasági, pénzügyi, technikai szervezeteket és a humán szolgálatot.³

Új időszámítás kezdődött, kiüresedett a Belügyminisztérium, megszűnt az Állambiztonsági Főcsoportfőnökség (Szervezet), önálló lett a Rendőrség, és a rendszerváltás egy alig működő Belügyminisztériumot talált.

Nem véletlen, hogy a BM-ből kivált és megerősödött ORFK egy ideig, 1990 decembereig Rendőrminisztériumként próbált működni. Régi reflexek a BM-ből kivált szervezeteknél is tovább működtek addig, amíg meg nem érkezett egy erőskező belügyminiszter, Boross Péter.

Az 1990. március 1-jén kialakított ORFK-struktúra 15 hónapot élt.

1991 májusában további szervezeti reformokat hajtottak végre. Német mintára szétválasztották a bűnügyi és a közbiztonsági rendőrség irányítását, létrejöttek a főigazgatóságok: bűnügyi, közbiztonsági és gazdasági. Ez a szervezeti kiigazítás időtállóan bizonyult, és a mai napig azonos struktúrában működnek a rendőri szervek.

² 1990. évi XXII. törvény egyes törvények és törvényerejű rendeletek hatályon kívül helyezéséről és módosításáról.

³ 1/1990 (I. 10.) BM rendelet a Magyar Köztársaság Rendőrségének Szolgálati Szabályzatáról.

A rendszerváltozás után az új belügyminiszter meg akarta szüntetni a rendőrség túlzott katonai rendben történő működését, és egy civil, egy kitűnően felkészült, nagy tapasztalatú, megyei bírósági elnököt nevezett ki az ORFK vezetőjének. A korábbi országos főkapitány általános helyetteseként tábornoki rendfokozattal irányította a rendőrség szakmai munkáját. A civil és a katonai irányítás nem hozta meg a várt eredményeket, inkább zavarok keletkeztek a vezetésben, ami különösen az 1990. október végi taxis-blokád rendőrségi kezelésénél mutatkozott meg.

Tudományos vita a rendőrség jövőjéről

A rendszerváltozás első évében felerősödtek a rendőrség decentralizálását, demilitarizálását képviselő vélemények, elképzelések, ezzel kapcsolatos javaslatok, koncepciók, előterjesztések készültek, amelyek a kormánypárt Magyar Demokrata Fórum (MDF) programjában is megjelentek.

Decentralizálás

A rendszerváltozás első belügyminisztere, Horváth Balázs úgy érkezett a BM-be, hogy létrehozza az Önkormányzati Rendőrséget, amelynek lényege az volt, hogy a Bűnügyi Rendőrség állami irányítás alatt működik tovább, az egyenruhás rendőri állomány, a közrendvédelem, közlekedésrendészet az önkormányzatokhoz kerülne.

Az elképzelés megvalósításához jó néhány támogató akadt a rendészettudomány területéről. Különösen azok támogatták, akik elméleti rendőrök voltak, a rendőrség gyakorlati munkáját nem ismerték, nem rendelkeztek tapasztalatokkal a bűnüldözés, az operatív munka, a bűnmegelőzés bonyolult folyamatairól és azok összefüggéseiről.

Komoly ellenállást kellett kifejtetni az önkormányzati rendőrség létrehozásával szemben. Világosan megfogalmazták, hogy az önkormányzati rendőrség létrehozása, az egységes, centrálisan felépített rendőrség megszüntetése, decentralizálása közbiztonsági válságot eredményezhet. Egyesek közbiztonsági „öngyilkosságnak” minősítették az ötletet.

Nem beszélve arról, hogy a tanácsi rendszer megszüntetése után időre volt szükség, amíg az új önkormányzati rendszer működése kialakult; az már csak ráadás volt az ellenérvek között, hogy:

- lesznek szegény és gazdag önkormányzatok;
- politikailag eltérő összetételű önkormányzatok;
- a bűnüldözésben koordinációs nehézségek keletkeznek;
- a bűnügyi információáramlás megszűnik.

Szerencsére Antall József miniszterelnök a centrálisan működő rendőrség mellett döntött, döntéséhez beszerezték a külföldi negatív tapasztalatokat is, amelyekkel sikerült meggyőzni a miniszterelnököt.

Demilitarizálás

A rendészettudomány „új csillagai” az önkormányzati rendőrség létrehozása mellett elérkezettnek látták az időt, hogy a rendőrségnél használatos katonai rendfokozatokat megszüntessék, helyettük az 1945 előtt használatos polgári, civil rangokat, fokozatokat vezessék be (felügyelő, főfelügyelő, fogalmazó).

Egyrészt arra hivatkoztak, hogy a katonai rendfokozatok eredményezik a parancsuralmi rendszert, és hamisan azt is állították, hogy az előljáró parancsa, utasítása „erősebb”, mint a hatályos jogszabály. Másrészt, az előljáró jogszabályellenes utasításokat is adhat, ami súlyos veszélyt jelenthet a társadalomra.

A demilitarizáció képviselői nem vették figyelembe, hogy a rendőrség vezetői már akkor is magasan képzett, iskolázott emberek voltak, akik jogellenes utasításokat nem adtak.

Azt sem vették figyelembe, hogy a rendőrök kifejezetten ragaszkodtak az elért rendfokozatokhoz, sokan büszkéek voltak rá, nem véletlen, hogy a készülő és kodifikáció alatt álló szolgálati törvény vitája során a rendőri vezetők egységesen a katonai rendfokozat mellett szavaztak. A rendőri állomány azóta is büszkén viseli rendfokozatát, természetesen ehhez szükség volt Boross Péter belügyminiszterre is.

Az élet bebizonyította, hogy a decentralizált és demilitarizált állásponttal a képviselők tévúton jártak. 2020-ban Magyarországnak a világ egyik legjobban, leghatékonyabban működő rendőrsége van, amely állami irányítás alatt centralizáltan, katonai rendfokozattal Európa és a világ egyik legjobb közbiztonságával büszkélkedhet. A világ országainak ranglistáján hazánk az igen előkelő 15. helyet foglalja el. Nem beszélve arról, hogy a bűnözésben bekövetkezett változások és negatív tendenciák, az illegális migráció, a terrorizmus terjedése a militáns katonai jelleget, fegyverzetet, kiképzést, felszerelést törvényszerűen kikényszerítette. Nyugodtan megállapíthatjuk, győzött a józan ész.

Epilógus

Az 1990 tavaszán megtartott szabad választások után megalakuló Antall-kormány együttműködő, az új kormányhoz lojális, „együtt tartott”, bevethető rendőrséget örökölt.

Azok a rendőrök, rendőri vezetők, tábornokok, akik nem értettek egyet a rendszerváltozással, leszereltek, kerkedvezményes nyugdíjba mentek, a politikai kinevezetteket pedig a rendszerváltozás előtt eltanácsolták a testülettől.

A rendszerváltozás utáni kormányban az ország egyik legstabilabb állami rendészeti szerve volt a rendőrség, amely minősítés egészen 1990 novemberéig, a taxisblokádig tartott. A taxisblokádnál nemcsak a kormánynál voltak irányítási anomáliák, hanem az ORFK-nál is. Kiderült, hogy a felkészült, jó szándékú, de civil vezető (az akkori országos rendőrfőkapitány) nem biztos, hogy a szigorúan hierarchikus rendben működő rendőrséget irányítani tudja.

Felhasznált jogszabályok

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1974. évi 17. számú törvényerejű rendelete
39/1974. (XI. 1.) MT rendelet a rendőrségről

1990. évi XXII. törvény egyes törvények és törvényerejű rendeletek hatályon kívül helyezéséről
és módosításáról

1/1990 (I. 10.) BM rendelet a Magyar Köztársaság Rendőrségének Szolgálati Szabályzatáról